

Confluences and controversies in systemic practice, theory and research

EFTA-RELATES Congres • 27–30 augustus 2025, Lyon, Frankrijk

Cinthe Lemmens •

Rivieren en ruimtes

Lyon is een stad van kruispunten en ontmoetingen. Waar de Rhône en de Saône elkaar kruisen, wordt het landschap steeds opnieuw gevormd. De rivieren verdelen én verbinden de stad: water als grens en als samenvloeiing. Dat beeld van stromen bleef me bij tijdens het EFTA-Relates congres.

Zoals Lyon een stad is van knooppunten, zo werd ook het congres zelf een plek van overgangen: van mensen en verhalen, van onderzoek en praktijk, van theorie en improvisatie, van Europa en Latijns-Amerika, van verschillen en herkenning. Het thema *Confluences and controversies in systemic practice, theory and research* kreeg in deze omgeving een tastbare belichaming. Zoals rivieren eerst hun eigen weg zoeken, met kracht en weerstand, en dan toch samenvloeien in een grotere stroom, zo navigeren wij als systeemtherapeuten ook in een wereld die tegelijk gefragmenteerd en onderling verbonden is.

-
- Werkt als systeemtherapeut in de groepspraktijk Traject in Leuven. Zij is bestuurslid van de BVRGS – Belgische Vereniging voor Relatie- en Gezinstherapie en Systeemcounseling, en zetelt in het EFTA/NFTO Bestuur, evenals in de Task Force on Social Justice and Systemic Thinking binnen EFTA. Daarnaast is zij freelance opleider in het systemische opleidingsprogramma voor seksuologen, redactielid van het tijdschrift Systeemtherapie, lid van het collectief Systemic Voices for Peace, en medeoprichter van Metaloo, kennisnetwerk voor systemische praktijken.
E-mail: cinthe@praktijk-traject.be

Controverse en verbondenheid

In onze tijd is er geen gebrek aan controverses. Klimaat, migratie, sociale ongelijkheid, oorlogen, politieke spanningen – ze trekken als woelige stromingen door onze gedeelde wereld. Soms splijten ze ons uiteen en verharden ze tot polarisatie. En toch zijn er ook momenten waarop onverwachte samenvloeiingen ontstaan, waar verschil en verbondenheid elkaar raken.

Het congres nodigde ons uit om juist dáár te oefenen: in de ambigue ruimte tussen divergentie en eenheid. Om elkaar te vinden, ons te verbinden, en tegelijk ook te durven verschillen. Want, zoals Gregory Bateson ons leerde: informatie is het verschil dat een verschil maakt.

Toen ik in Lyon arriveerde, droeg ik een stille onrust mee. Zou de organisatie – EFTA – de moed hebben om de chaos en de verschrikkingen van de wereld rondom ons te benoemen? De vele gezichten van de epistemologische crisis, het gevaar van dichotomie en splitsing – ik en jij, ik en mijn omgeving, ik en de ander? We leven in tijden van polycrises: klimaat, migratie, genocide, oorlogen. Ik vroeg me af of, en hoe, deze thema's een plek zouden krijgen.

Al op de eerste dag voelde ik me gerustgesteld. De opening door Vassilis Charalambopoulos en zijn collega's, met een uitvoering van *Fragile* van Sting, begeleid door indringende beelden uit de actualiteit, raakte me diep. Het was alsof de muziek zelf onze kwetsbaarheid en kracht, verdriet en hoop met elkaar verweefde – als stromen die elkaar vinden.

Daarna volgde de lezing van Umberta Telfener over activisme en systemisch denken – briljant, scherp en noodzakelijk. Zij nodigde ons uit om zelf stappen naar activisme te zetten, om ons kwetsbaar te durven voelen zoals onze cliënten dat doen, en om onze therapeutische posities te begrijpen als tegelijk ethische, esthetische en politieke daden.

Ook Maurizio Andolfi en Carlos Sluzki stonden als keynotes op het podium. Beiden op leeftijd, iconen van ons vakgebied. Met Andolfi had ik de laatste weken intens contact: samen werkten we aan het *Manifest voor de Vrede*, een

tekst die in een internationaal samenwerkingsverband ontstond en maatschappelijke vraagstukken als oorlog, migratie, armoede en klimaat verkent vanuit een systemische bril. Het manifest had binnen EFTA tot controverse geleid, maar Andolfi sprak erover en nodigde iedereen uit het te ondertekenen. Dat vond ik moedig.

Carlos Sluzki betoverde de zaal met een grappig verhaal over een droom en sloot af met een onverwachte uitnodiging. Hij vertelde over onderzoek dat hij jaren geleden begon, maar nooit afrondde, en vroeg het publiek om zijn werk verder te zetten. Het was ontroerend om hem daar te zien: een 91-jarige man die zich zichtbaar voorbereidt op het einde van zijn loopbaan – en misschien ook wel van zijn leven.

Zo begon het congres, en kon ik er werkelijk instappen – niet alleen met mijn hoofd, maar ook met mijn hart. Ik werd meegenomen, gedragen als water in de stroom van een levend systeem.

Grootte en chaos, een samenkomen van werelden

Met **1.628 deelnemers uit 66 landen** en meer dan **500 bijdragen** was het congres groots en rijk aan diversiteit. Het werd georganiseerd door EFTA (European Family Therapy Association) in samenwerking met RELATES (Red Europea y Latinoamericana de Escuelas Sistémicas). Een overvloed aan perspectieven en praktijken uit verschillende contexten was verzekerd.

Niet alleen de mensen en nationaliteiten brachten diversiteit – ook de presentaties zelf vloeiden over van variatie in zowel inhoud als vorm. Onderzoek ontmoette praktijk, theorie ging hand in hand met doorleefde ervaring. We spraken over opleidingsstandaarden, systemische supervisie en sociale rechtvaardigheid. We keerden terug naar diepe en beproefde epistemologische rivierbeddingen en verkenden tegelijk nieuwe stromen van therapeutische benaderingen en bewegingen. Soms voelde het als oude wijn in nieuwe zakken, soms als nieuwe wijn in oude zakken – stromen die zich verstrengelden, vernieuwden en de bedding van ons veld hertekenden.

De formats waren al even divers: workshops, rondetafels, symposia, discussiepanels, postersessies, klinische casusbesprekingen, videoconsultaties – en zelfs dans. Wat ze echter allemaal gemeen hadden: ze waren interactief. Elke bijdrage was zorgvuldig voorbereid en gescreend bij de abstractfase. Het resultaat: geen statische colleges *ex cathedra*, maar levende, participatieve leermomenten.

Met die overvloed kwam onvermijdelijk ook chaos. Toch was de organisatie uitstekend. De online agenda, de mobiele app en de regelmatige e-mailupdates maakten het geheel beheersbaar. In de veelheid vond ik onverwachte ontmoetingen, spontane gesprekken, kleine ontdekkingen.

Het leren gebeurde niet alleen in de workshops, maar net zo goed ertussenin. Het congres was een levend laboratorium van tweedeorde-leren – leren in en van een nieuwe context, samen.

Wat dit congres werkelijk bijzonder maakte, was dat het een plek werd waar werelden zich met elkaar verstrengelden. Donna Haraway (2008) spreekt over *worlding*: een proces waarin mensen, plaatsen, relaties, ideeën en praktijken elkaar in real time vormgeven. Dat was precies wat ik ervoer.

Collega's werden vrienden. Onderzoek werd verhaal. Ruimtes werden plaatsen van betekenis. En verschillen – tussen talen, tradities, stijlen – werden bronnen van leren.

Tussenruimtes als leerplekken

Maar dit jaar gebeurde er nog iets anders. Terwijl ik samen met Thomas Fondelli werk aan de vertaling van *L'Espace en thérapie*, een boekje van Maurizio Frisina (2025) dat onderzoekt hoe ruimtes betekenis geven aan therapie, zorg en opleiding, keek ik met nieuwe ogen naar de omgeving en de gebouwen waarin het congres plaatsvond. Niet alleen de rivieren buiten, maar ook de muren, gangen en pleinen binnen maakten deel uit van mijn ervaring.

De universiteit van Lyon bood ons een congresdomein dat zich uitstrekte over vier afzonderlijke locaties, met onderlinge verbindingen van gangen, trappen en pleinen. Er waren grote aula's, kleine leslokalen, lange gangen vol deuren, en telkens weer die *tussenruimtes*: plekken waar je wachtte, iemand tegen-

kwam, of een gesprek begon dat nergens gepland stond. De architectuur zelf werd een deel van het congres: structuren die ons vorm gaven, die ontmoetingen mogelijk maakten, die soms ook afstand creëerden of verdwaalsporen.

Zoals in *L'Espace en thérapie* beschreven wordt hoe cliënten en studenten zich een therapie- en opleidingsruimte toe-eigenen, zo maakten wij als deelnemers de congresruimtes tot de onze. Posters, tekeningen en aantekeningen aan de muur, maar ook de sporen van onze gesprekken, ons lachen, ons zoeken. Ruimte werd plaats.

Een Belgisch-Nederlands weefsel

Wat dit congres bijzonder maakte, was de sterke Belgische aanwezigheid. Met meer dan dertig collega's stroomden we samen door de stad en het congres. Hotels werden gedeeld, musea bezocht, maaltijden georganiseerd, de beroemde Belgendrink gehost, en natuurlijk werd er gedanst. In het buitenland voel je je altijd net iets meer Belg én collega, en tegelijk verbind je je intenser met anderen.

Nooit eerder waren er zoveel Belgische sprekers: zeventien collega's presenteerden hun werk, verspreid over workshops, symposia en lezingen. Hun bijdragen vormden samen een rijk weefsel van thema's, waarin de diversiteit en kwaliteit van ons werkveld duidelijk doorklonk.

Vanuit de Interactie-Academie kwamen enkele markante accenten. **Sabine Vermeire** liet in *Re-dis-covering a sense of coherence and weaving resilience after trauma* zien hoe trauma zich niet alleen in individuen, maar ook in relaties en gemeenschappen vastzet, en hoe creatieve werkvormen gefragmenteerde verhalen kunnen verweven tot een caleidoscoop van betekenissen. Trauma werd niet weggepoetst, maar ingebed in een groter relationeel weefsel, terwijl hoop en handelingskracht zichtbaar werden in projecten zoals *City Jewel* in Brussel. **Tomas Van Reybrouck** toonde in *Walking together* hoe ouders van kinderen met zware verslavingsproblemen hun isolement kunnen doorbreken door samen te wandelen, koken en praten, waardoor hun identiteit opnieuw wordt verrijkt en verbondenheid kan groeien. **Thomas Fondelli** bracht twee workshops: in de ene liet hij zien hoe metaforen probleemverzadigde verhalen

kunnen openen en nieuwe ruimte voor agency scheppen, in de andere onderzocht hij hoe diagnoses zoals autisme tegelijk deuren openen en sluiten, en hoe therapeuten ruimte kunnen creëren voorbij het reducerende label. **Paul Castelijns** ten slotte verbond in *How can systemic therapists treat burnout?* onderzoeksinzichten met klinische praktijk en liet zien hoe burn-out relationeel verweven is met sociale interacties en botsende waarden en eisen, en hoe therapie een plek kan zijn om die spanningen hanteerbaar te maken.

Daarnaast waren er nog tal van andere Belgische bijdragen, elk met hun eigen accenten en kracht. **Peter Rober, Gilbert Lemmens, Eline Smessaert, Ludmilla Moons, Jasmijn Creten, Jill Michiels, Eva Lanslots, Nele De Schryver, Mieke Hoste, Gianina Frediani, Simon Kymper**s en **Caroline Spaas** brachten waardevolle perspectieven. Samen lieten zij zien hoe divers, vernieuwend en stevig verankerd het Belgische werkveld is, en hoe onze stemmen steeds duidelijker meeklinken in het internationale gesprek.

Ook Nederlandse collega's kleurden het programma met een rijk palet aan bijdragen. **Elise van Ee, Eline Meuleman, Johan Karremans, Tineke Haks, Robert van Hennik, Jeroen Wierstra** en **Petra Deij** toonden stuk voor stuk hun expertise.

Zelf mocht ik twee bijdragen verzorgen. Samen met **Robert van Hennik** begeleidde ik een *Warm Data Lab*. Deze systemische praktijk, ontwikkeld door **Nora Bateson**, nodigt deelnemers uit tot *transcontextueel denken*: het besef dat elk thema of elke vraag slechts begrepen kan worden in de veelheid van contexten waarin die is ingebed. Een Warm Data Lab is daarbij een oefening in het leren van én leven in levende systemen – een manier van denken en werken die vertrekt vanuit complexiteit en samenhang. Daarnaast verzorgde ik een workshop over **PAT (Psychedelic Assisted Therapy)**, een nieuw veld binnen de psychotherapie. Hierin verkenden we hoe deze praktijk, die volop in onderzoek is, zijn intrede doet en kan worden verbonden met systemische denkkaders en relationele werkvormen. Het bracht boeiende gesprekken op gang over hoe ons vakgebied zich kan verhouden tot nieuwe therapeutische evoluties.

Het voelde soms alsof België en Nederland als twee waterstromen naast elkaar bewogen: verschillend in kleur en ritme, maar onderweg telkens weer samen-

vloeiend in vruchtbare samenwerking. Er zat iets stromends in de manier waarop we elkaar vonden en versterkten – als golven die nieuwe patronen vormen.

Internationale perspectieven en bijdragen

Het symposium *Third order cybernetics – Systemic practice goes digital* onder voorzitterschap van **Maria Borcsa** en **Valeria Pomini** gaf veel stof tot nadenken én inspiratie voor onze eigen praktijken. Als systeemtherapeuten worden we onvermijdelijk meegenomen in deze golf van digitale vernieuwing, met alle kansen én uitdagingen die daarbij horen. Tussen de inspirerende voorbeelden doken ook prikkelende vragen op: hoe zorgen we dat online therapie en supervisie niet leiden tot een nieuwe vorm van uitsluiting? Hoe verhouden we ons tot de digitale kloof, of tot cliënten die bewust kiezen om technologie níet te gebruiken? Juist daarom was het verrijkend om te zien hoe onderzoek en praktijk hier samenkwamen en hoe collega's uit verschillende landen ervaringen uitwisselden. Het bood een waardevolle ruimte om samen na te denken en in gesprek te gaan over de toekomst van ons vak in een steeds digitalere wereld.

Een tweede boeiend symposium dat ik volgde, *Agency in times of traumatic stress: Family resources and therapeutic interventions* (onder leiding van **Bernadetta Janusz** en **Maria Borcsa**), bracht thema's die rechtstreeks aansluiten bij de actualiteit. Oorlog, vluchten en verlies zijn geen verre begrippen meer, maar realiteiten die velen in Europa en daarbuiten raken. Het deed deugd om te zien dat deze thema's niet geschuwd werden, maar een centrale plaats kregen in onderzoek én praktijk, en dat de bevindingen gedeeld en besproken werden in Lyon.

We hoorden over Oekraïense moeders die hun land ontvluchtten en in interviews zichtbaar balanceren tussen agency en machteloosheid: de verantwoordelijkheid om hun kinderen te beschermen enerzijds, de ervaring van kwetsbaarheid en onwetendheid anderzijds. We zagen hoe narratieve praktijken inzicht geven in veerkracht, en hoe communicatieve processen zelf helend en bekrachtigend kunnen zijn. Bernadetta Janusz introduceerde het begrip *split agency* bij ouders die een kind door traumatisch verlies verliezen: verscheurd tussen hun identiteit als zorgende ouder en de overweldigende schuld en machteloosheid die zo'n verlies oproept.

Deze symposia belichaamden voor mij de kracht van EFTA en het congres: collega's uit heel Europa en daarbuiten ontmoeten elkaar op de gedeelde grond van systeemtheorie, onderzoek en praktijk. Sommigen leven midden in crises, anderen worden geraakt door herinneringen of geconfronteerd met de echo's van oorlog en onzekerheid in de therapiekamer. Daarnaast werden we uitgenodigd om stil te staan bij de razendsnelle digitalisering die ons vak nieuwe kansen en mogelijkheden biedt, maar ook risico's en uitsluiting met zich kan meebrengen. Het samenbrengen van al die perspectieven, en het erkennen van onze gedeelde kwetsbaarheid en uitdagingen, maakt EFTA tot wat het is: een plek waar actualiteit en systeemtherapie elkaar niet ontwijken, maar juist verdiepen – en waar collega's elkaar werkelijk ontmoeten.

Persoonlijke reflectie

Voor mij was dit het derde EFTA-congres, en opnieuw een diepgaand leerproces. Ik heb geleerd dat chaos niet iets is om te vermijden, maar een noodzakelijke voedingsbodem voor ontdekking – iets om welkom te heten. Dat leren niet alleen in de inhoud van presentaties zit, maar bovenal in de ontmoetingen eromheen, in de *tussenruimtes* waar iets onverwachts kan gebeuren.

Ik keer terug met veel energie, vernieuwde motivatie en dankbaarheid: voor en door de vele ontmoetingen en gesprekken. En met inspiratie: om verder te bouwen aan een veld dat voortdurend in beweging is. Zoals de Rhône en de Saône blijven stromen en samenvloeien, zo blijven ook wij bewegen, verbinden en transformeren. Het congres was niet zomaar een evenement, maar een *weefsel van werelden* – een plek waar rivieren, gebouwen, boeken, ruimtes en mensen samen een tijdelijk landschap vormden dat blijft resoneren.

Literatuur

Frisina, M. (2025). *L'espace en thérapie: Une vision systémique*. ESF Sciences Humaines.

Haraway, D. (2008). *When species meet*. University of Minnesota Press.